

ÀFRICA RAGEL

GRAN OCELL DE SILENCI

Empúries

narrativa

Àfrica Ragel

Gran ocell de
silenci

Editorial Empúries
Barcelona

© Àfrica Ragel, 2019
Autora representada per IMC Agència Literària.

Primera edició: octubre del 2019

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.
Editorial Empúries
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Realització Planeta
DIPÒSIT LEGAL: B. 19.478-2019
ISBN: 978-84-17879-15-0

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

17 de febrer de 1880

Els esperava ajagut sota les ales esteses d'un àngel gris. Només tenia dotze anys i ja ho havia perdut tot. I quan es perd tot, la tristesa s'encalla a la gola com una serp gruixuda. No la pots vomitar, no la pots fer fora, saps que sempre la duràs allà dins, ferint-te les entranyes amb els records de quan vas ser feliç.

A les sis en punt va veure la petita comitiva que s'acostava a pas lent pel camí solcat de bassals. Feia dies que plovia i el soroll de les espadenyes sobre la terra humida del cementiri de l'Est va posar veu a les bafarades d'alè glaçat que expel·lien els pocs assistents a l'enterrament en aquella tarda d'hivern.

La pluja repicava sobre el petit taüt, enfosquia els nusos de la fusta barata i regalimava per les espatlles dels quatre homes que el carregaven. Allà dins hi anava, adormida per sempre, l'Àngela, la seva germana bessona.

A casa, abans que els homes colloquessin la tapa sobre la caixa, la mare l'havia mirat amb els ulls negats de llàgrimes i allargant la mà li havia dit: «Acosta't a l'Àngela, Guillem. Acosta't i fes-li un petó».

S'hi havia apropat, a poc a poc, però el que de fet volia era sortir corrents d'aquell petit pis. Córrer sense aturar-se, arribar fins al final del món i llançar-se al buit per no haver de fer mai aquell darrer petó.

Va alçar el cap per sobre el taüt que havien col·locat al llit de matrimoni de la mare, on anys abans també hi havien posat el del pare. L'Àngela tenia els braços encreuats sobre el ventre pla i els dits enllaçats. Li havien posat el vestit blanc que duia el dia que tots dos van fer la comunió. Era el millor que tenia, l'havia heretat d'una veïna dos anys més gran que ella. Estirada com estava, ningú no podria descobrir que estava descordat per l'esquena, que la faldilla li deixava a la vista els turmells i que havia costat fer-li passar les mànigues curtes pels bracetets encara infantils perquè ja li era petit.

Ara, al frec de les espardenyes s'hi van unir els gemecs de la mare i els crits sorneguers de les gaves. El Guillem es va alçar, i encara sota l'aixopluc de les ales d'aquell àngel gris, els va esperar amb la gorra a les mans i el cap cot per poder amagar les llàgrimes que li lliscaven galtes avall.

La mare, en veure'l, el va abraçar i el va fer caminar al seu costat. «Vine, fill. Vine al meu costat». El Guillem es va deixar fer, va deixar que la mare es recolzés en ell i va sentir les flaires dels vapors d'herbes que feia dies que omplien la casa i havien impregnat les robes negres de la dona. Olors de mort i tristesa.

El Joan, l'enterramorts, es va avançar a la comitiva a pas lleuger. Va rondinar una salutació sense mi-

rar a ningú, es va guardar la gorra a la butxaca i va situar les cordes a banda i banda de la fossa que feia hores que era oberta.

El capellà, que semblava tenir pressa, va alçar la mà dreta enlaire fent el senyal de la creu, va dir unes paraules inintel·ligibles i es va mirar els camàlics que esperaven l'ordre per deixar lliscar les cordes avall.

El forat humit es va empassar la caixa amb l'Àngela. Allà acabava tot, dormiria per sempre, envoltada dels morts dels pobres del barri, dels de la ciutat. Dormiria amb els qui no havia compartit la vida però hi havia de compartir la mort.

Es va allunyar de la protecció dels braços materns, la mare va buscar el suport de les espatlles d'una veïna panxuda i, amb les mans caigudes a banda i banda del cos prim i gastat, va expel·lir un lament que contenia tots els laments del món. S'havia fet vella de sobte, ahir encara no ho era, va pensar el Guillem. La va recordar asseguda a la cadira de víctima del menjador, sargint uns mitjons foradats. Ahir encara no era vella. Avui sí, avui unes arrugues profundes li solcaven la pell de les galtes, com si les llàgrimes per la mort de l'Àngela haguessin estat de ferro colat.

Sí, estava segur que les llàgrimes d'aquella tarda eren de ferro colat. El sol ja s'havia post i el petit menjador es mantenia en la penombra, il·luminat només per un cul d'espelma. La mare cosia. La flama es va apagar, la metxa s'havia acabat. Li va caure el mitjó de les mans, com si un pressentiment fred li hagués bufat a l'orella. Es va aixecar de la cadira i amb l'esglai al

rostre es va acostar al llit on feia dies que l'Àngela dormia entre malsons, suors i vapors d'herbes. Li va tocar la mà per veure si la febre havia baixat. Era freda, glaçada. Li va apartar els cabells del front i va acostar-li els llavis; la nena estava quieta, molt quieta. La mare va deixar anar un esgarip de dolor i va plorar, va plorar les llàgrimes que la van fer vella.

El barri l'havia matat, el barri era un assassí! I a ell li quedava la pena de no haver fet tot el que calia per salvar la germana. Una pena que l'acompanyaria tota la vida com una llosa de pedra sobre l'ànima, perquè el mig litre de llet que la mare li havia fet anar a comprar amb aquells rals que va treure de sota de la rajola que ballava a la cuina, ell el va vessar pel camí de tanta pressa que tenia per tornar a casa. I l'Àngela es va quedar sense l'escalfor de la beguda mentre ell veia com el líquid blanc s'escolava sense remei entre les pedres del camí.

Va fer unes passes enrere. Va respirar l'aire fresc d'aquell mes de febrer, deixant que la pluja es barrengés amb les llàgrimes. Va començar a córrer, a córrer com ho hauria volgut fer agafat de la mà de la seva germana. L'Àngela havia nascut més petita, més prima, més dèbil. La nena havia mort d'aquell mal humit que es colava dins dels ossos i matava la gent del barri, a poc a poc. Sí, la gana, la humitat i aquelles pudors que les fàbriques deixaven anar per les xemeneies i que omplien els carrers de boira espessa.

Va pensar que allà, en aquell cementiri, acabava la seva vida, però no havia fet altra cosa que començar.

Es va aturar quan les parets del cementiri li van barrar el pas. El renill de cavalls el va posar en alerta, arribava un carruatge fúnebre tirat per sis cavalls negres; al seu darrere, cinc cotxes també tirats per cavalls de pell lluent. Un enterrament nou, un altre, però aquest anava destinat a l'interior de les muralles del recinte.

Des de lluny va veure la comitiva. Era un grup no gaire gran però més nombrós que el que, feia uns minuts, havia acompanyat la seva germana. Els homes mantenien els paraigües negres oberts sobre les dames que dissimulaven els rostres afligits sota la mussolina dels barrets. Les botes de pell negra lliscaven suaument sobre la terra. En aquell enterrament no hi havia espadenyes que s'enfonsessin en el fangar que la pluja havia deixat als carrers entre els nínxols. No, en aquella zona al departament segon del cementiri els enterraments eren diferents, allà no s'enterraven els pobres, allà descansaven els rics.

Quatre homes joves vestits amb levita van carregar un petit fèretre a les espatlles. Les gotes de la pluja desprenien guspires sobre la fusta blanca. Entre panteons neoclàssics i romàntics, entre tombes

neogòtiques, l'aigua semblava més neta, més pura. Al seu darrere caminaven sis religiosos protegits amb un baldaquí morat amb els laterals brodats amb fils de color d'or. Fins i tot li va semblar que les gavines callaven.

Va caminar en silenci, per aixoplugar-se sota els arcs capella que delimitaven el departament. Des d'allà, sota el sostre que cobria els enterraments dels prohoms de la ciutat, va seguir guaitant.

El taüt va ser el primer a entrar al mausoleu, el van seguir els religiosos i, al darrere, una dona que somicava i caminava sostinguda per una noia i un home pèl-roig. Gran part de la comitiva es va haver de quedar a l'exterior, en silenci sota els paraigües.

Feia fred, el Guillem va sentir com li creixien els penellons a les mans, que de seguida va tenir plenes de taques vermelles. Va imaginar la germana, morta dins d'aquell taüt de fusta, amb les mans glaçades i sense penellons, perquè la mort no tenia color i els penellons havien de ser ben vermells.

La cerimònia no va durar gaire més que la de l'Àngela. En acabat, el trio format per la dama, l'home pèl-roig i la noia van ser els primers a sortir. La resta d'acompanyants els van obrir un passadís per on van refer les seves passes.

Van passar per davant de la columna rere la qual s'amagava el Guillem. Des d'allà els va seguir amb la mirada i va veure com es feien petits pel camí fins a desaparèixer del tot.

—Què fa aquí, tot sol, un noiet com tu?

Es va girar, amb el cor accelerat per l'ensurt. Al

seu darrere hi havia una dona amb un vestit negre de coll alt del qual sobresortia una cara arrodonida per un pap exageradament gran. Va agafar el Guillem pel braç de manera delicada i va continuar parlant:

—Em dic Úrsula. T'he espantat?

—No, jo no m'espanto per res —va respondre amb els ulls esbatanats i estirant el braç enrere per desfer-se de la mà de la dona, que encara el subjectava.

—Jo, a la teva edat, no m'hi estaria pas passejant pel cementiri tota sola. No tens un lloc millor on anar a jugar, jovenet?

El Guillem no va respondre, va aconseguir deixar-se anar del braç amb una estrebada i va començar a córrer sense mirar enrere. Corria amb la boca oberta i les espardenyes esquixant aigua, corria entre les tombes, sentint-se observat pels gats de carrer que vivien allà.

—Ei! Espera'm, vailet! —La dona va córrer al seu darrere, agafant-se amb una mà les faldilles negres i amb l'altra, el barret.— Que no veus que no tinc edat, ni cos, per anar al teu ritme?

El Guillem es coneixia aquells camins com coneixia tots els bonys i les ratlles que tenia la barana de l'escala de casa. Va saltar per sobre de les làpides de terra, va sortir del camí i es va escapolir entre les creus envoltades de xiprers.

—Espera! Em sembla que m'he perdut. Per on se surt d'aquest maleït cementiri?

—Busqui el monument de la febre groga! Marca

el centre del cementiri, des d'allà veurà la sortida!
—va cridar el Guillem sense deixar de córrer.

—Espera'm!

Però el noi no va fer cas dels precés de la dona i va entrar dins d'un mausoleu que sabia obert, on tantes vegades s'havia amagat quan jugaven a empaitar-se amb la seva germana i l'Oleguer. L'Oleguer era el seu gran amic, el fill del Joan l'enterramorts. Avui no havia pogut ajudar el seu pare com sempre feia, perquè no s'havia vist amb cor d'haver de llançar palades de sorra sobre la caixa on reposava l'Àngela.

Va veure passar la dona del pap pel davant. Remugava en veu baixa mentre intentava adreçar-se el barret que li queia moll sobre la cara i li tapava la visió. El taló d'una bota se li havia trencat i coixejava, però, malgrat tot, la dama mantenia el pas lleuger i altiu.

—Mira que perdre'm aquí dins! Amb les vegades que he vingut... En què devia estar pensant jo per posar-me a perseguir aquell vailet! Mira que n'ets, de beneita, Úrsula! —La figura fosca va deixar les paraules volant entre les tombes i va desaparèixer sota la pluja.

Aquella dona que s'allunyava renegant, l'Úrsula, li va semblar graciosa, al Guillem. Cap dels dos no ho sabia, però es tornarien a trobar.

A fora del cementiri, el brogit de les rodes de les berlines, les calesses i el renill dels cavalls es va allunyar i va deixar el recinte immers en un silenci tranquil i acollidor.

El Guillem va sortir del seu amagatall i va caminar fins al mausoleu on acabaven d'enterrar aquell taüt petit, tan petit com el de l'Àngela, igual de petit però molt més blanc.

L'edificació semblava desvalguda tot i l'opulència, abandonada pels vius amb tota l'esplendor d'una mort de luxe. La pluja va caure amb més força i les gàrgoles de la teulada van començar a rajar fort.

Va empènyer la porteta de la reixa, va traspasar el jardinet que s'obria a través de dos espantallops i va pujar els cinc esglaons que el separaven de l'entrada. Davant seu, una portalada de ferro treballat protegida amb un vidre i, a dalt, un àngel de marbre que estenia una banda de pedra on es podia llegir FAMÍLIA SHIELDS.

Va enganxar el front al vidre i es va posar les mans a banda i banda de la cara per veure'n l'interior. La llum esmorteïda del vespre es colava pels catllats del rosetó que coronava la capella i jugava cre-

ant ombres fantasmagòriques en les flors que hi havia per tot arreu.

A la dreta, en un calaix de marbre blanquíssim, hi havia una làpida acabada de cimentar. Es va separar de la porta, el baf del seu alè entelava el vidre. El va fregar amb el puny de la jaqueta fent moviments arrodonits i de seguida la imatge de l'interior va tornar a ser visible.

Al marbre blanc, escrit amb lletres daurades, es podia llegir «Iona Shields Rovira – 5 de març de 1870 / 16 de febrer de 1880».

Es va enretirar amb el cor encongit i va seure en un dels esglaons. Deu anys, tenia aquella nena que acabaven d'enterrar. Només deu anys i ja dormia per sempre en aquell llit fred, com l'Àngela. Es va mirar les mans, els penellons no minvaven, es va cobrir la cara i no va poder evitar plorar com mai no ho havia fet.

Va estar-se una estona així, deixant que els sanglots se li escapessin, que les llàgrimes es confonguessin amb la pluja, que tota la ràbia que duia dins li sortís sense aturador. Va plorar perquè sabia que allà ningú no el sentia, va plorar fins que els gemecs es van perdre en la immensitat d'un cel que ja s'havia enfosquit del tot.

Va plorar fins que es va adonar que els seus planys es confonien amb els d'algú altre. Uns gemecs desesperats que provenien de dins del mausoleu. Va fer dues passes enrere, va trontollar amb els esglaons i va estar a punt de caure. Va pensar que potser era el moment de sortir corrents i tornar a casa; havia sen-

tit explicar moltes històries, d'aquell cementiri, el cementiri del seu barri que sempre estava cobert pels fums de les fàbriques i per les boires del mar. Tenia por i hauria marxat si no hagués sentit com els gemecs havien deixat pas als precés d'auxili, amb una veueta fina com un fil de seda que, entre sanglot i sanglot, demanava socors.

Va agafar una pedra del jardinet, la va prémer fort amb les mans i mossegant-se els llavis va dubtar dos segons, només dos segons, per acabar de confirmar que els crits no provenien de dins del seu cap. I quan va estar ben segur que tot i aturar-se els crits continuaven suplicant, cada cop més tènueament, va llançar la pedra contra el vidre de la porta.

—Et trauré d'aquí!

En sentir la veu del Guillem, els gemecs es van intensificar. El nen es va acostar al marbre i va provar d'empènyer la llosa. Va gratar amb desesperació el ciment fresc que envoltava la làpida.

—Et trauré, et trauré d'aquí! —Sense deixar de gratar i arrencar el ciment a grapats.— Et juro que et trauré!

Tenia la pell de les puntes dels dits aixecada, alguns penellons se li havien rebentat i la sang es barrejava amb la terra grisosa. La gran pedra amb el nom de la nena gravat amb lletres daurades va quedar alliberada, el Guillem va empènyer però no va obtenir cap resultat, no es movia.

—Deixa de plorar! —va cridar mentre es feia enrere per agafar embranzida i poder descarregar tot el pes del seu cos contra el marbre.

La pedra va grinyolar, va trontollar i finalment, després d'uns quants intents, va acabar caient a terra, partida en dos grans trossos.

En aquell forat glaçat, el taüt blanc es balancejava a dreta i esquerra com si estigués posseït per una força estranya.

—Iona, deixa de moure't! Et dius així, oi? Iona!
—La caixa es va aturar.

El Guillem va ficar el braç entre el peu del taüt i les parets, va agafar aire i, deixant anar un renec, va provocar que caigués a terra amb un soroll ensordidor que va fer tremolar els vidres del rosetó.

—T'has fet mal? Espera, espera!

La tapa del taüt es va obrir i una aroma de vaini-lla es va escampar per tot el mausoleu. A l'interior, uns ulls negríssims el miraven agraïts. Era la Iona, una nena amb el nas petit, les celles despentinades i unes dents lleugerament inclinades cap a la dreta que li somreien.

Va ser aleshores que la serp de la tristor, que feia dos dies li obturava les entranyes, es va encongir espantada. En un sol segon, el Guillem va saber que aquells ulls negres el salvarien de tot.